

11. PAUL, Huibert: Education for librarianship in the Netherland. = Journal of Education for Librarianship, 1975. 2.no. 75-94.p.
12. REICHER, D.: Les bibliothécaires dans un cul-de-sac; à qui la faute? = Documentation et Bibliothèques, 1975. 2.no. 66-71.p.
13. SIEK, Erich: Das Tätigkeitsbild des sozialistischen Bibliotheksfacharbeiters. = Bibliothekar, 1974. 8/9.no. 600-612.p.
14. SIEK, Erich: Zu einigen Entwicklungsproblemen des Bibliotheksfacharbeiterberufes. = Bibliothekar, 1974.4.no. 222-227.p.
15. SÜBERKRÜB, Hansjörg: Zur Assistentausbildung. Rechtliche und fachliche Anmerkungen. = Buch und Bibliothek. 1976. 3.no. 170-180.p.
16. SZABÓ Sándor: A könyvtárosi szakképesítést nem igénylő könyvtári munkakörök képzési problémái. = Könyvtári Figyelő, 1973. 1.no. 50-56.p.
17. Verordnung über die Berufsausbildung zum Assistenten an Bibliotheken. = Bundesgesetzblatt, 1975. 1 Teil, 68.no. 1440-1446.p.

20 éves a berlini Humboldt Egyetemen működő Könyvtár- és Tájékoztatástudományi Intézet

SZABÓ Sándor

A berlini Humboldt Egyetemen 1965-ben indult könyvtárosképzés. A képzés 20 éves fennállásakor áttekintették az eddig elért eredményeket, és a Zentralblatt für Bibliothekswesen 1975. évi 6. száma több, a képzés különféle kérdésével foglalkozó cikket jelentetett meg, ezek alapján készült az alábbi szemle.

Bevezetés

A Német Demokratikus Köztársaságban az elmúlt években végrehajtott felsőoktatási reform keretében sor került a könyvtárosképzés korszerűsítésére is. Az oktatási reform végrehajtásánál, a tantervek összeállításánál a szakmával szembeni társadalmi elvárásokat, valamint a könyvtár- és tájékoztatástudomány kutatási eredményeit vették alapul.

A német könyvtárosképzés nagy hagyományokkal rendelkezik, melynek tapasztalatai a mai oktatásban is jól felhasználhatók, ezen kívül segítséget jelentenek a külföldi képzési tapasztalatok is.

A Humboldt Egyetemen a könyvtárosképzés 1955-től, a tájékoztatástudományi képzés pedig 1966-tól folyik. Jelenleg az alábbi képzési formák léteznek:

Könyvtártudományi Szakon nappali és levelező képzés van. A nappali tagozaton a képzési idő 4 év, a hallgatók ezt követően tesznek államvizsgát. Ez a képzési forma 1972 után egy ideig szünetelt, hogy nyugodt feltételeket teremtsenek a tananyag korszerűsítéséhez, ez a munka lényegében befejeződött. A tanterv nagy súlyt fektet a hallgatók gyakorlati felkészítésére, a képzési idő alatt három gyakorlatot kell teljesíteniük, egy hónapot a II. félévben,

három hónapot a VI. félév kezdete előtt, s újból egy hónapot a VIII. szemeszterben. Ez utóbbi lényegében a diplomamunka elkészítését hivatott segíteni.

A levelező tagozatra már könyvtárban dolgozók iratkozhatnak be. A képzési idő itt is 4 év, s a tanterv lényegében megegyezik a nappali tagozatával. Előkészítés alatt van a postgraduális 2 éves levelező képzés megindítása, melyen egyéb felsőfoku képesítéssel rendelkezők szerezhetnek könyvtárosi szakképzettséget. A korábbi években volt ehhez hasonló képzési forma, melyet referensi, ill. szakreferensi képesítésként ismertek.

A tájékoztatási intézmények szakemberszükségletét a hagyományos könyvtárosképzés, a részben más irányu orientáltság miatt, nem tudta kielégíteni. Ezért megszervezték az Intézet keretében külön tagozatként a tájékoztatási szakemberek képzését 2 éves postgraduális levelező formában. Az elmúlt két évben mintegy 70 gyakorló szakember iratkozott be erre a szakra.

Az érvényben lévő képesítési rendeletek értelmében, valamint a kialakult gyakorlatnak megfelelően a felsőfoku képesítéssel rendelkező könyvtárosok általában közép- és nagykönyvtárakban tudományos munkatársként vagy valamely részleg vezetőjeként helyezkednek el. Az általuk ellátandó feladat-, ill. munkakörök többek között a következők:

- az állomány alakítása és feltárása,
- tájékoztatási, bibliográfiai tevékenység, bibliográfiák készítése,
- módszertani, szervezési feladatok,
- irodalompropaganda,
- igényvizsgálatok végzése és irányítása,
- dokumentációs kiadványok szerkesztése,
- a használók képzésében való közreműködés,
- könyvtári és dokumentációs intézmények, ill. ezek részlegeinek vezetése stb.

Könyvtári- és tájékoztatástudományi kutatások

A magasszintű oktatómunka végzése komoly kutatómunkát igényel, amelynek az oktatói tevékenység szerves részét kell képeznie. A könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatásokat eddig jobbra empirikus jellegű vizsgálatok jellemezték, a jövőben előtérbe kell helyezni az alapozó, elméleti, egzakt jellegű kutatásokat. A kutató munka hiányosságai elsősorban abból erednek, hogy hiányzott annak szervezése, koordinálása, az egyes kutatók irányítása nélkül, ötletszerűen végezték munkájukat. Ennek megszüntetése érdekében, a témában érintett más intézményekkel, elsősorban az Ilmenau-i Főiskolával egyeztetve kidolgozták az Intézet kutatási tervét 1980-ig. Az 1975-80 közötti időszakra a Könyvtár- és Tájékoztatástudományi Intézet munkatársai részére az alábbi fő kutatási témákat jelölték ki:

- a) a könyvtár helye és szerepe a kulturális és tudományos életben;
- b) az információ előállításának és terjesztésének problémái, információkereső nyelvek; matematikai módszerek alkalmazása az információs és dokumentációs munkában;
- c) használói igényvizsgálatok;
- d) intézményvezetés, szervezés; technológia- és módszertani problémák a különböző könyvtár típusokban.

Az egyes témákhoz készített szinopszisokat az egyetem vezetősége fogja megvitatni, a kutatómunka irányítója az Intézet igazgatóhelyettese. A témák lezárása után minden csoportnak az elért eredményekről kutatási jelentést kell készítenie.

A tájékoztató szakemberek képzésének tantervéről

A tájékoztatói, informatikai tevékenység ellátása magas szintű felkészültséget igényel. Az ilyen feladatot ellátó szakembereknek felsőfokú informatikai képzettséggel kell rendelkezniük, de tájékozottnak kell lenniük az ellátandó szakterület problémakörében is. Az igényekhez jól igazodó tanterv elkészítéséhez szükség van a szakemberekkel szemben támasztott követelményrendszer összeállítására, a szakma pályaképének megrajzolására.

Az utóbbi években voltak ilyen irányú próbálkozások, elsősorban az NDK központi dokumentációs intézményei (ZIID, ZLGID) részéről. Az e témakörben megjelent írások azonban főként azokat a kiegészítő ismeretköröket igyekeznek áttekinteni, melyek az információs munkakörök ellátásához szükségesek. Ezek elsősorban a közgazdasági, a jogi és matematikai területről valók. A tulajdonképpeni pályakép megrajzolásával tehát a szakma még adós.

A jelenleg érvényben lévő tanterv alapján a tájékoztatói szakemberek képzése során az alábbi főbb témák kerülnek oktatásra:

- elméleti alapok (az információ szerepe a társadalomban; az információs-dokumentációs munka történeti kialakulása; az informatika és kapcsolata más tudományokkal; terminológiai kérdések);
- információs igény és szükségletvizsgálatok. (A használók oktatásának kérdései, mely az Ilmenau-i Főiskolán már nagy tradícióval rendelkezik);
- az információ feldolgozása, tárolása (dokumentációs műfajok, azok készítése);
- az információ terjesztése (a terjesztés eszközei és módszerei);
- az információ és dokumentáció technikai kérdései (hagyományos és modern eszközök, mikrofilmtechnika, reprográfia, a gépi feldolgozás problémái);
- információs intézmények szervezése, vezetése (nemzeti és nemzetközi információs rendszerek, az együttműködés lehetőségei, módjai, gazdasági és vezetési kérdések).

A tanterv későbbi korszerűsítésekor fokozottabb hangsúlyt kell adni a gyakorlati képzésnek, valamint a már működő nemzetközi rendszerek, programok ismertetésének (NTMIR, UNISIST stb.). Szorosabbá kell tenni az oktatás és kutatás kapcsolatát, a hallgatókat meg kell ismertetni az alapvető kutatómódszertani kérdésekkel.

A tájékoztató szakemberek posztgraduális képzésének tapasztalatai

A tájékoztatói szakemberek posztgraduális képzése a berlini Humboldt Egyetemen az 1969/70-es tanévben indult. Ilyen irányultságú képzés az egyetemen az 1966/67-es tanévtől nappali tagozaton speciális szakként, valamint

az Ilmenau-i Műszaki Főiskolán az 1968/69-es tanévtől posztgraduális formában már létezik. A tagozat (létrehozásának) célja (volt), hogy a tájékoztatói és dokumentációs intézmények számára magasán képzett információs szakembereket képezzen. Az oktatás hatékonyságának fokozása érdekében a képzéssel kapcsolatos tapasztalatokat a végzett hallgatókat alkalmazó intézmények képviselőivel rendszeresen értékelték, s ennek figyelembevételével került sor három alkalommal is a tanterv átdolgozására. A végrehajtott módosítások során néhány új témával bővült az eredeti tematika, mint pl. a dokumentációs munka gazdasági kérdései, az információs-dokumentációs munka szervezése, a használok képzése stb. Az oktatási idő első szakaszában az általános jellegű, alapozó tárgyak oktatására kerül sor, míg a speciális szakismereteket a II. évben tanulják a hallgatók.

A tanterv összeállítása során a legtöbb vita a gyakorlati képzés körül volt: milyen legyen az elméleti és gyakorlati tárgyak aránya, mely témákat kell szemináriumi formában feldolgozni. A hallgatóknak a fontosabb témákból már eddig is számos írásbeli feladatot kellett készíteniük, az oktatás színvonalának emelése, önálló gondolkodásra és kutatómunkára való nevelés érdekében az írásbeli munkák számát a jövőben tovább fogják növelni.

A magas szintű szakmai képzés egyik alapfeltétele az oktatók szakmai-pedagógiai felkészültsége. A jövőben meg kell szervezni a tanárok rendszeres módszertani, didaktikai továbbképzését is.

A felsőfoku könyvtárosképzés egyes kérdései

Az 1960-as évek második felében a fokozottabb társadalmi elvárásokkal összhangban a könyvtári ellátást is magasabb szintre kellett emelni. Ennek egyik feltétele a könyvtárosképzés és továbbképzés korszerűsítése volt. Az oktatási programokban a hazai tapasztalatok mellett felhasználásra kerültek a külföldi országok hasonló területen elért eredményei is.

A felsőfoku könyvtárosképzésben a hangsúlyt elsősorban az alábbi témák oktatására kell fektetni:

- a könyvtártudomány általános kérdései (a könyvtárak szerepe a kultúra, oktatás és a tudomány fejlődésében, a könyvtártudomány története, funkciója, strukturája, könyvtártudományi kutatások, könyvtárosképzés és továbbképzés);
- a könyvtári állomány szervezése, feltárása (állományalakítás és feltárás; a katalogizálás és osztályozás kérdései);
- olvasásszolgálati, tájékoztató munka;
- bibliográfia (a bibliográfia elméleti kérdései, típusai, egyetemes általános, nemzeti és szakbibliográfiák);
- dokumentáció (dokumentációs műfajok és szolgáltatások, információs rendszerek stb.);
- a könyvtár, ill. a könyvtárügy szervezése, tervezése és vezetése (a tervezés statisztikai kérdései, kooperációs kérdések, a könyvtárépítés alapelvei, a könyvtári munka gépesítése);
- könyv- és könyvtártörténet.

A felsorolt ismeretkörök legtöbbje a nappali, levelező és posztgraduális tagozatokon egyaránt tananyag. Ehhez a szakosodást elősegítő speciálkollégiumok járulnak.

A felsőfoku levelező tagozatu könyvtárosképzés tapasztalatai és problémái

A berlini Humboldt Egyetemen a levelező tagozaton a könyvtárosképzés 1971-ben indult; az első évfolyam 1975-ben végzett. Az induló hallgatói létszám 60 fő volt, ebből 53-an végeztek. A hallgatók különböző könyvtár típusban dolgozó, vezetőbeosztású munkatársakból kerültek ki. Többségük könyvtáros-szakiskolai végzettséggel rendelkezett.

A levelező tagozaton a tényleges képzési idő 3 és 1/2 év, a VIII. félévben kell a hallgatóknak az államvizsgára felkészülniük, ill. diplomamunkájukat elkészíteni. A rövidebb képzési időre azért van mód, mert a hallgatók számos ismeretet gyakorlati munkájukban már elsajátítottak.

A levelező oktatásban az ismeretszerzés fő formája az egyéni tanulás. Ennek irányítására és segítésére az egyetem havonta konzultációkat szervez, melyeken a részvétel kötelező. A hallgatóknak átlagban havonta két otthoni írásbeli dolgozatot kell készíteniük, továbbá a konzultációk alkalmából rendszeresen iratnak velük zárthelyiket, feladatlapokat töltenek ki, ill. félévenként vizsgáznak. A 3 és 1/2 év után komplex záróvizsgát tesznek, s ezt követően kell elkészíteniük diplomadolgozatukat. A levelező tagozat sikerében komoly része volt a hallgatók szerencsés összetételének, s a jövőben is erre a tagozatra csak hosszabb gyakorlattal rendelkezőket szabad felvenni.

Az elmúlt években további új évfolyamokat indítottak, az 1976/77-es tanévben az 5. évfolyam kezdte meg tanulmányait.

Tájékoztatók képzése és továbbképzése az NTMIR tagországaiban

Az NTMIR Meghatalmazott Képviselői Bizottságának 9. ülésén hozott döntés értelmében került sor a tagországok tájékoztatói oktatóinak szimpóziómára. Az 1975 decemberében lezajlott esemény több előadását-beszámolóját tartalmazza a Problemü MSzNTI 1976. évi első száma. Ezek, bár korántsem mutatják be e bonyolult problémakör egészét, rávilágítanak a főbb trendekre, valamint azokra az erőfeszítésekre, amelyeket a tagországok a tájékoztatók képzésének és továbbképzésének fokozatos egységesítése érdekében fejtenek ki. A szóban forgó közlemények legfontosabb mondanivalóit FUTALA Tibor foglalta össze.

A tájékoztatók képzése és továbbképzése az NTMIR valamennyi tagországában sürgető "napirendi kérdés", minthogy a tudományos-műszaki forradalom körülményei közepette a K+F (kutatás + fejlesztés) és általában: a sokszektorú társadalmi gyakorlat információkkal történő maradéktalan ellátása mind fejlettebb tájékoztatói rendszereket, ezen belül elsősorban mind több és a "kor színvonalán" felkészített szakembert feltételez.

Ha a szimpózium dokumentumanyagát "összenézzük", két alapvető megállapítást kell tennünk az általa tükrözött helyzetről:

1. A tájékoztatók képzése és továbbképzése mindenütt a könyvtárosképzésből sarjadt ki, majd átmeneti (néhol egészen még most sem elcsitult) "konfrontációk" után vele alakított ki változatosan differenciálódó egységet. E "konfrontációk" kettős haszonnal jártak. Részint azzal, hogy a tájékoztatóképzést és továbbképzést "megtanították a valóság tiszteletére" (az erős "elméleti törzs" megtisztítása elméletieskedő vadhajtásoktól, a hagyományos technikák és módszerek ignorálásának megszünése), részint pedig azzal, hogy megújították a könyvtárosképzést és továbbképzést (az eddiginél megbízhatóbb elméleti-informatikai alapra való támaszkodás, a gyakorlati ismeretek korszerűsödése). Ez a kettős haszon az NTMIR-tagországok által bemutatott valamennyi képzési-továbbképzési tematikából egyértelműen kitűnik.

2. Igen nagy tarkaság nyilvánul meg az általában három águ (középfoku, felsőfoku, felhasználói) képzés és továbbképzés formáiban. Szinte mindenütt van vagy volt középiskolai alapképzés, középszintű ráfejelőképzés, egyetemi-főiskolai alapképzés, felsőfoku ráfejelőképzés és természetesen továbbképzés is. Az is teljesen általános, hogy a képzés és a továbbképzés részint iskolai keretekben, részint iskolán kívüliekben valósul meg. A nappali képzésen kívül a levelező, az esti, az időnkénti bentlakásos variációk ugyancsak mindenütt meghonosodtak. A továbbképzés egyre inkább a specializálódást szolgálja.

Hazánk a szimpóziumon főként az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén létezett és létező formákat mutatta be, néhány más képzési és továbbképzési formára (könyvtárosképző szaktanfolyam, a mérnök-továbbképzés keretében megrendezett tanfolyamok) is utalva.

A bolgárok két felsőfoku képzési formájukkal foglalkoztak részletesebben. Az első - nálunk így neveznék - "félszakos" egyetemi képzés. Vázlatos tanterve az alábbi: "alkalmazott bibliológia és operatív poligráfia" - 25 óra előadás és 5 óra látogatás; a bolgár könyvtárügy szervezete - 15 óra előadás; cimleírás és osztályozás - 30 óra előadás és 60 óra gyakorlat; a tudományos-műszaki tájékoztatás szervezete és feladatai - 30 óra előadás; bevezetés a bibliográfiába - 30 óra előadás és 60 óra gyakorlat; bevezetés a tudománytörténetbe és tudományszervezésbe (szakbibliográfia) - 30 óra előadás; a tudományos tájékoztatás elmélete és módszertana - 90 óra előadás és 90 óra gyakorlat; tájékoztatási technika (beleértve a gépi fordítást is) - 45 óra előadás és 30 óra gyakorlat; referenzmunka - 15 óra előadás; idegen nyelv (vagyilagosan: német, francia, angol) - 225 óra előadás és gyakorlat.

A szófiai egyetemen - s ez a második bolgár forma - 20 hónapos kiegészítő képzést is szerveztek a másféle alapképzettséggel rendelkező szakemberek számára. Ez a 765 órából (ebből 255 óra a gyakorlat) álló kurzus a következő témaköröket öleli fel: az informatika, a bibliográfia és a könyvtártudomány alapjai, dokumentális források analitikus-szintetizáló feltárása, információs rendszerek, a tájékoztatási folyamatok gépesítése és automatizálása, matematikai nyelvészet, a kibernetika alapjai, "tudománytan", a fejlett szocialista társadalom szociális-közgazdasági problémái.

A két tanterv közül a második az újabb. Felületes összevetésükből is kiderül, hogy a korábban (óvatosan) "könyvtáros- és tájékoztatóképzés"-ként megteremtett alapképzési egység napjainkban már igazi egységgé, azaz "tájékoztató-könyvtárosképzés"-sé fejlődött.